

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

ЗАЙЧИКОВА В. В.

кандидат економічних наук

Київ

ГРАПЧЕВ Є. В.

аспірант

Одеса

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Система фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів, як і будь-яка інша система, буде введена на певних принципах або вимогах до її організації. На сьогоднішній день в Україні фінансовий моніторинг регламентований законодавством, як правове і економічне явище в рамках боротьби з протидією легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Проте існуюча нормативно-правова база не дає визначення системи фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів з методологічної точки зору (не описуючи принципи здійснення, методи і етапи проведення і т. п.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методології фінансового та економічного моніторингу були предметом наукового пошуку в дослідженнях Шурдумової Е. Г., Чурашева Д. З., Шишкіна А. І., Вянні А. В., Набиева С. А., Табакіна А. С., Сердюкової Є. В., Погостинського Ю. А. Автори певну увагу приділяли загальним питанням методології роблячи акцент на принципах та етапах проведення, як основних складових методології фінансового та економічного моніторингу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основна мета цієї статті на основі аналізу принципів моніторингу в різних сферах наукової і практичної діяльності сформулювати принципи фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим, як ми звернемося до методологічних принципів фінансового моніторингу необхідно з'ясувати, що собою представляє само поняття методологія. Для цього розглянемо загальні сучасні енциклопедичні визначення методології:

«Методологія (від «метод» і «логія») – вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності»¹.

«Методологія – система принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему»².

«Методологія – 1) сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в якій-небудь науці; 2) вчення про метод пізнання і перетворення світу»³

«Методологія» – 1) система визначених способів і прийомів, застосовуваних у тій або іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві і т. п.); 2) вчення про цю систему, загальна теорія методу, теорія в дії⁴.

«Методологія є дисципліною про загальні принципи і формах організації мислення і діяльності»⁵.

Очистивши визначення від зайвих нашарувань вчені А. М. Новіков і Д. А. Новіков⁶ досить просто визначили методологію як вчення про організацію діяльності. Таке визначення однозначно обумовлює і предмет методології – організація діяльності.

На наш погляд дане визначення найбільш точно відображає сутність методології і ґрунтується на ньому і на ряд визначень з вищезазначених енциклопедичних джерел ми спробуємо дати визначення методології фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів:

Методологія фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів – це вчення про організацію фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів, побудоване на системі принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності.

Найбільш значущою, на наш погляд, методологічною характеристикою діяльності фінансового моніторингу є принципи. Слід зазначити, що принципи проведення моніторингу спеціально розроблені тільки в рамках екологічного моніторингу, як найбільш просунутого в реалізації.

Також існує ряд наукових публікацій, в яких представлено принципи фінансового моніторингу в різних сферах економіки. Наприклад, в науковому дослідженні Табакіна А. С. представлені принципи фінансового моніторингу умов страхування вантажів, а в науковому дослідженні Погостинського Ю. А. представлені принципи економічного моніторингу підприємства. Проте жодна з цих сфер не стосується бюджетного сектора.

Розглянемо принципи моніторингу представлені в різних наукових дослідженнях і публікаціях, що стосуються як економічної так і інших сфер наукової і практичної діяльності, і те на скільки вони застосовні для фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів, враховуючи його специфічні риси і сутність.

¹ Большая Советская Энциклопедия. 3-е издание. – М.: Советская Энциклопедия, 1968–1979. С. 39.

² Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983.

³ Философский словарь / Под ред. М. М. Розенталя.– Изд. 3-е. – М.: Изд-во политической литературы, 1972.

⁴ Основы философии науки: Учебное пособие для аспирантов / В. П. Кохановский и др. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д: Феникс, 2005.

⁵ Методологія: вчєра, сєгєднє, зєвтрє. В 3-х тт. / Рєд.-сєст. Крєвлєв Г. Г., Хрємчєнкє М. С. – М.: Изд-во Школы Культурной Политики, 2005.

⁶ А. М. Новіков, Д. А. Новіков. Что такое методология и почему необходимо учить студентов ее основам // Специалист.– 2009.– №№ 2, 3, 4 (Сокращенный вариант в журнале «Педагогика».– 2009.– № 7).

Одним з авторів, сформулювавши принципи фінансового моніторингу, була Сердюкова Є. В.⁷ Серед найбільш істотних принципів організації системи моніторингу вона виділяє принцип безперервності, системності, варіантності, адаптивності методу проведення моніторингу, верифікованості, оперативності і т. д.

У запропонованому переліку принципів на наш погляд особливу увагу слід приділити принципу верифікованості завдяки якому здійснюється прогнозування, що вимагає визначеної достовірності, точності і обґрунтованості прогнозів, а також принципу адаптивності який виражає здатність системи пристосовуватися до різних умов зміни параметрів внутрішнього і зовнішнього середовища. Даний принцип адаптивності близький за своїми характеристиками до принципу оперативності. Інші принципи запропоновані Сердюковою Є. В. такі як принцип безперервності, варіантності та оперативності часто зустрічаються в наукових дослідженнях інших авторів. Однак вони також можуть бути застосовні до фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів

Набієв С. А.⁸ визначає такі принципи проведення моніторингу: *безперервність спостережень; оперативність спостережень; системність організації спостережень; єдність і порівнянність методів спостережень, збору, обробки, зберігання і поширення отриманої інформації; достовірність інформації.*

Визначені Набієвим С. А. принципи моніторингу є на наш погляд загальними й універсальними для різних економічних систем і можуть бути застосовані для фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів.

На думку Прошуніна М. М.⁹ в основі функціонування фінансового контролю та фінансового моніторингу містяться загальні організаційно-правові принципи. Як вид фінансового контролю фінансовий моніторинг ґрунтується на ряді принципів, притаманних контрольній діяльності. Зокрема, до принципів фінансового моніторингу, можливо, віднести принципи, які викладені у Лімській декларації керівних принципів контролю (Прийнята IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів (ИНТОСАІ) в 1977 р.). До них слід віднести принцип незалежності, об'єктивності, компетентності органів фінансового контролю¹⁰

При розгляді даної системи принципів особливу увагу заслуговують принцип незалежності та принцип компетентності органів фінансового контролю. Реалізація даних принципів дуже важлива при здійсненні фінансового моніторингу, і на наш погляд повинна виражатися в створенні незалежного державного органу, який би здійснював моніторинг виконання місцевих бюджетів та складався з компетентних фахівців.

Табакін А. С.¹¹ вважає, що фінансовий моніторинг умов страхування повинен будуватися на таких принципах: *принцип проблемної організації; принцип безперервності; принцип фінансової інформативності; принцип фінансово-економічної дії.*

Принцип проблемної організації фінансового моніторингу передбачає спостереження показників, умов і процесів, чітко пов'язаних з проблемою або групою проблем, властивих системі. Даний підхід дозволяє обмежити надлишковий моніторинг, сформулювати його конкретні цілі та завдання.

Другий принцип – принцип безперервності означає перманентне спостереження об'єктів моніторингу. Як вже зазначалося, моніторинг не є разовими обстеженнями або дослідженнями. Економічний моніторинг, і страховий моніторинг зокрема – це постійне відстеження динамічних процесів, що проходять в страховій компанії, на страховому ринку і в світовому страховому бізнесі.

Принцип фінансової інформативності означає, що спостереження об'єктів моніторингу дозволяє різними формами і видами інформації фіксувати як об'єкти моніторингу, так і зміни по них.

Принцип фінансово-економічної дії означає, що результат моніторингу враховується суб'єктами моніторингу.

З принципів запропонованих Табакіним А. С. фундаментальними для фінансового моніторингу виконання місцевих бюджетів будуть принципи проблемної організації і фінансово-економічної дії

А. Шишкін¹², виходячи з особливостей об'єкта спостереження, в організацію соціально-економічного моніторингу закладає ряд основних принципів таких як: *цілеспрямованість; комплексність оцінки; принцип тотожності; принцип системності; принцип репрезентативності; принцип економічності; принцип максимальної інформативності результатів.*

Серед інших принципів моніторингу соціально-економічних процесів він зазначає: *безперервність спостереження за об'єктами; періодичність відстеження інформації про зміни, що відбуваються; порівнянність застосовуваних показників моніторингу в часі.*

Проаналізувавши принципи проведення моніторингу в різних галузях знання, а також проаналізувавши принципи фінансового моніторингу запропоновані провідними вченими ми вважаємо, що фінансовий моніторинг виконання місцевих бюджетів повинен будуватися на таких принципах: *безперервності спостережень; оперативності спостережень; системності організації спостережень; достовірності фінансової інформації; єдності*

⁷ Сердюкова Е. В. Проблемы формирования системы внешнего и внутреннего финансового мониторинга // Сборник научных трудов СевКав ГТУ. Серия «Экономика». – 2006. – №4.

⁸ Набиев С. А. Теоретические аспекты и практика применения соотношения правового регулирования государственного финансового контроля и финансового мониторинга: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2008. – 217 с.

⁹ М. М. Прошунин. Финансовый мониторинг как вид финансового контроля // Научная редакция «Право», 1 сентября 2009 г.

¹⁰ Международно-правовые основы борьбы с коррупцией и отмытием преступных доходов: Сб. документов / Сост. В.С. Овчинский. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 586 с.

¹¹ Табакін А. С. Финансовый мониторинг условий страхования грузов: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10. – Москва, 2004.

¹² Рабочее совещание «Экономический рост в регионах России: сущность, задачи и принципы мониторинга» / А. Шишкін. – Институт экономики Карельского научного центра РАН.

і порівнянності методів спостережень, збору, обробки, зберігання і поширених отриманої інформації; незалежності; об'єктивності; компетентності; адаптивності; проблемної організації; верифікованості; принцип фінансово-економічної дії.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Фінансовий моніторинг виконання дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів, будується на системі методологічних принципів. Але у чинних нормативно-правових актах, які регламентують діяльність фінансового моніторингу, відсутні будь-які згадування про принципи діяльності. Крім того нормативно-правові акти відображають діяльність Державного комітету фінансового моніторингу, як органа, який запобігає та протидіє легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, але ні слова не йдеться про Держфінмоніторинг, як органу який би контролював виконання видаткової та дохідної частини місцевих бюджетів.

Також варто сказати про доцільність внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», який регламентує діяльність Державного комітету фінансового моніторингу у напрямку розширення повноважень. Так, ми пропонуємо наділити Держфінмоніторинг функцією контролю за виконанням видаткової та дохідної частини місцевих бюджетів і затвердити законодавством систему принципів і способів організації

Проте, в Україні відсутня достатня нормативно-правова база для контролю за виконанням видаткової та дохідної частини місцевих бюджетів. Провідну роль у вирішенні цієї проблеми покликаний відігравати ефективний, дієвий, неупереджений та своєчасний державний фінансовий моніторинг, принципи здійснення якого мають бути закріплені на законодавчому рівні. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Методология: вчера, сегодня, завтра. В 3-х тт. / Ред. -сост. Крылов Г. Г., Хромченко М. С. – М.: Изд-во Школы Культурной Политики, 2005.
2. **А. М. Новиков, Д. А. Новиков.** Что такое методология и почему необходимо учить студентов ее основам // Специалист.– 2009.– №№ 2, 3, 4 (Сокращенный вариант в журнале «Педагогика».– 2009.– № 7).
3. **Набиев С. А.** Теоретические аспекты и практика применения соотношения правового регулирования государственного финансового контроля и финансового мониторинга: Дис. ...канд. юрид. наук. – М., 2008.– 217 с.
4. **Сердюкова Е. В.** Проблемы формирования системы внешнего и внутреннего финансового мониторинга. // Сборник научных трудов СевКав ГТУ. Серия «Экономика».– 2006.– №4.
5. **М. М. Прошунин.** Финансовый мониторинг как вид финансового контроля // Научная редакция «Право», 1 сентября 2009 г.
6. **Табакин А. С.** Финансовый мониторинг условий страхования грузов: Дис ... кандидат экономических наук: 08.00.10. – Москва, 2004.
7. Рабочее совещание «Экономический рост в регионах России: сущность, задачи и принципы мониторинга» / А. Шишкин.– Институт экономики Карельского научного центра РАН.
8. Международно-правовые основы борьбы с коррупцией и отмыванием преступных доходов: Сб. документов / Сост. В. С. Овчинский.– М.: ИНФРА-М, 2004.– 586 с.
9. Большая Советская Энциклопедия.– Изд. 3-е. – М.: Советская Энциклопедия, 1968 – 1979.– С. 39.
10. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская Энциклопедия, 1983.
11. Философский словарь / Под ред. М. М. Розенталя.– Изд. 3-е. – М.: Изд-во политической литературы, 1972.
12. Основы философии науки: Учебное пособие для аспирантов / В. П. Кохановский и др. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д: Феникс, 2005.